

N B E L E I D

Ten overstaan van het bredere (politieke en culturele) publiek, lijkt kunst de steeds imminente kritiek dat ze onnodig zou zijn, te voorkomen door te wijzen op haar nuttige, informatieve karakter.

culturele praktijk. Op een historisch moment, wanneer we enkel de keuze lijken te hebben tussen twee intellectuele posities, die van cynisme of hypocrisie (of een combinatie van beide), kan Adorno's werk misschien nuttig zijn om een ideologische (zelf)kritiek op te bouwen op 'het kritische' of 'het politieke' in de hedendaagse cultuur – een ideologische kritiek die niet in de val trapt van een conservatieve restauratie van pure, onschuldige opvattingen van kunst. Met Pierre Bourdieu kunnen we spreken over een 'structurele hypocrisie' van de hedendaagse, culturele productie: het kritisch, politiek en sociaal relevante is een leitmotiv geworden, een toonaangevende semantiek van culturele zelfbeschrijving. Dat betekent dat onze theoretische en praktische inspanningen vandaag moeten reageren op een groeiend bewustzijn van de institutionalisering van een kritisch discours binnen de culturele instellingen (universiteiten, musea, galerijen, media enzovoort). Vooral in de hedendaagse kunst stellen we in dit opzicht een waaier aan voldoende bewezen 'kritische' vormen vast: appropriation art; institutionele kritiek; informatiedisplays; politiek activisme; plaatsgebonden interventies; politieke documentatie; sociologische of journalistieke research. Het lijkt erop dat de avant-garde norm (de kritiek op of het afbreken van de kunstenaar-persoon of auteur, van

het kunstwerk en van de artistieke instellingen) vandaag in grote mate wordt verheerlijkt. Dit betekent dat een 'kritisch', conceptueel of politiek kunstwerk niet minder 'decoratief' is dan een klassiek schilderij. In deze context staat de tendens naar kunst met een discursief karakter centraal. Het middelpunt van veel relevante, hedendaagse kunstpraktijken neigt steeds meer naar een zelfbeschrijvend discours. Dit is mijns inziens een bijzonder dubbelzinnig moment, dat wat uitleg vraagt. We kunnen dit moment enkel juist begrijpen als we het onderscheid maken tussen beide aspecten van kritisch, politiek of sociaal geëngageerde kunst: de kijk op de sociale of politieke omgeving van kunst enerzijds, de kijk op kunst of andere culturele domeinen zelf als instelling, als een sociaal systeem, bedolven onder machtsstructuren en specifieke, professionele regels anderzijds. Het overschrijden van de grenzen van een specifiek systeem (zoals kunst) naar een ander, het spelen met verschillende systemen en logica's kan op twee verschillende manieren worden geïnterpreteerd: ofwel als de creatie van een nieuwe, hybride vorm, of als een algemene (utopische) kritiek van *eender welke* professionele systemische discipline, een strijd tegen elke vorm van professionele identiteit. Het stijgende belang van het kritische en politieke discours in de kunst (net als in andere

Theodor W. Adorno, Selbst im Spiegel, foto uit de collectie van het Stefan Moses-Archiv im Fotomuseum in het München Stadtmuseum.

culturele disciplines) kan worden geïnterpreteerd als een symptoom van een nieuw, post-modern paradigma in de culturele productie. Waar zogenaamd 'conservatieve' noties van artistieke vrijheid, uitdrukking en eigenheid vroeger de skepter leken te zwaaien, gaan kunstenaars, kunstwerken en artistieke instellingen vandaag gebukt onder de beperking dat

ze hun sociaal bestaansrecht moeten rechtvaardigen. Alles wat niet alleen kan overleven op de markt, is gedoemd om zijn bestaan te rechtvaardigen in netwerken van culturele zelfbeschrijvingen. En dan ligt het nieuwe paradigma in de behoefte aan cultuur, de drang van culturele producers om zichzelf te doen gelden ten overstaan van de maatschap-